

เอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระเพิ่มเติม)
วิชา ดนตรีไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

การฝึกขออู้

นายเกียรติ สติติ

ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ชำนาญการ

โรงเรียนเทศบาล 4 (ชุมชนวัดธรรมจักร) เทศบาลนครพิษณุโลก

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

คำนำ

เอกสารประกอบการเรียน วิชาดนตรีไทย 1 เรื่อง ซอด้วง กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (สาระเพิ่มเติม) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นเอกสารที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ นักเรียนมีทักษะการสีซอด้วงและนำความรู้ไปใช้ได้จริง โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ซอด้วง มีทั้งหมด 5 เล่ม ดังนี้

เล่ม 1 ลักษณะของซอด้วง

เล่ม 2 การฝึกซอด้วง

เล่ม 3 โน้ตซอด้วง

เล่ม 4 จังหวะเพลงไทย

เล่ม 5 การบรรเลงเป็นวง

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารประกอบการเรียน วิชาดนตรีไทย 1 เรื่อง ซอด้วง จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอนในวิชา ดนตรีไทย 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ(สาระเพิ่มเติม) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้คำแนะนำ เป็นกำลังใจตลอดมาและให้การสนับสนุนในการจัดทำเอกสารประกอบการเรียนจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

กীরติ สกิตติ

สารบัญ

2. การฝึกขลุ่ย

คำชี้แจงการใช้เอกสารประกอบการเรียน

สาระสำคัญ 3

แบบทดสอบก่อนเรียน 4

2.1 ทำนองและการจับขลุ่ย 5

ใบงานที่ 2.1 7

2.2 การขึ้นสาย 15

ใบงานที่ 2.2 17

2.3 การลากคันชัก 21

ใบงานที่ 2.3 22

แบบทดสอบหลังเรียน 25

เอกสารอ้างอิง 28

ภาคผนวก 30

- เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน 31

- เฉลยใบงานที่ 2.1 32

- เฉลยใบงานที่ 2.2 33

- เฉลยใบงานที่ 2.3 34

- เฉลย แบบทดสอบหลังเรียน 35

36

การฝึกซอฮู้

การใช้เอกสารประกอบการเรียน

(สำหรับนักเรียน)

ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียน

เอกสารประกอบการเรียน วิชา ดนตรีไทย 1 เล่ม 2 การฝึกซ้อม ประกอบด้วย

1. สารสำคัญ
2. เนื้อหา
3. ใบงาน
4. แบบทดสอบ
5. ภาคผนวก

วิธีใช้เอกสารประกอบการเรียน

การใช้เอกสารประกอบการเรียน วิชา ดนตรีไทย 1 เล่ม 2 การฝึกซ้อม นักเรียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาสารสำคัญและจุดประสงค์การเรียนรู้
2. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน
3. ศึกษาเนื้อหาตามลำดับ โดยศึกษาเนื้อหาให้เข้าใจพร้อมกับการฝึกปฏิบัติโดยไม่ข้ามขั้นตอน
4. นักเรียนควรฝึกปฏิบัติในใบงานอย่างสม่ำเสมอจนเกิดความชำนาญ
5. ทำแบบทดสอบหลังเรียน
6. นำเสนอผลการปฏิบัติต่อครูผู้สอน เพื่อรับการประเมินผลต่อไป
7. การวัดและประเมินผลเป็นการประเมินความรู้ ทักษะและจิตพิสัย โดยใช้เกณฑ์การผ่านร้อยละ 80
8. ทำแบบทดสอบหลังเรียน

สาระสำคัญ

การปฏิบัติได้ถูกต้องตามลักษณะในการปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นการนั่ง การจับคันทวนและการจับคันชักของซอฮู้เป็นผลทำให้เสียงซอฮู้ไพเราะและไม่ผิดเพี้ยน ผู้เริ่มฝึกซอฮู้ควรฝึกลากคันชักและสีสายเปล่าให้ถูกต้อง

สาระการเรียนรู้

1. ทำนั่งและการจับซอฮู้
2. การขึ้นสาย
3. การตั้งเสียง
4. การลากคันชักและสีสายเปล่า
5. การเก็บรักษาหลังการบรรเลง

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. สามารถนั่งและจับซอฮู้ได้
2. สามารถขึ้นสายและตั้งเสียงซอฮู้ได้
3. ปฏิบัติลากคันชักและสีสายเปล่าได้
4. อธิบายการเก็บรักษาซอฮู้ได้

แบบทดสอบก่อนเรียน

วิชา ดนตรีไทย 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง การฝึกข้อ 5

จำนวน 10 ข้อ

คะแนน 10 คะแนน

.....

คำชี้แจง จงเลือกตอบข้อที่ถูกต้องมากที่สุดเพียงข้อเดียว

- ข้อใดควรปฏิบัติหลังจากเลิกเล่นขลุ่ย
 - วางไว้ให้เป็นระเบียบ
 - ปิดฝุนออกให้หมด
 - แกะยางสนออกให้หมด
 - เลื่อนหมอนไปไว้บนขอบกะโหลก
- ข้อใดคือ การดูแลรักษาเครื่องดนตรีได้ถูกวิธี
 - นำผ้าเปียกเช็ดเครื่องดนตรีเพื่อทำความสะอาด
 - วางเครื่องดนตรีนอนราบกับพื้นเพื่อป้องกันความชื้น
 - ลดสายของเครื่องดนตรีที่มีสายสูงเพื่อยืดเวลาในการใช้งาน
 - นำเครื่องดนตรีวางตั้งบนพื้นเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- การลดสายซอและเก็บหย่องหรือหมอน เมื่อจบการบรรเลงเป็นเหตุผลสำคัญข้อใด
 - เพื่อให้เสียงซอใสกังวาน
 - เป็นวิธีการเก็บเครื่องดนตรีที่ถูกต้อง
 - เพื่อป้องกันมิให้หย่องหรือหมอนสูญหาย
 - เพื่อมิให้หนังหน้าซอยุบตัวจากการกดทับของสาย
- การดูแลเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายควรทำอย่างไร
 - ปรับคันชักให้ตึงเพื่อเตรียมใช้งาน
 - ปรับคันชักให้สายหย่อนเล็กน้อย จะได้ไม่ขาด
 - ใช้กระดาษเช็ดเครื่องปลดคันชัก จากนั้นเก็บเข้ากล่อง
 - ใช้กระดาษทรายขัดเครื่องและคันชัก จากนั้นเก็บเครื่องเข้ากล่อง
- ในการเทียบเสียงสาย เอก ของขลุ่ยจะตรงกับเสียงโน้ตตัวใด
 - โด
 - ซอล
 - ลา
 - ที

6. ในการเทียบเสียงสาย ทุ้ม ของซออู้จะตรงกับเสียงโน้ตตัวใด
 - ก. ซอล
 - ข. ลา
 - ค. โด
 - ง. ที
7. ผู้เริ่มฝึกควรทำตำแหน่งการลงนิ้วไว้ที่สายซอ ห่างจากรัดอกประมาณกี่เซนติเมตร
 - ก. 2.5 เซนติเมตร
 - ข. 3.5 เซนติเมตร
 - ค. 4.5 เซนติเมตร
 - ง. 5.5 เซนติเมตร
8. การวางนิ้วบนสายทุ้มข้อใดถูกต้อง
 - ก. ใช้นิ้ว 1 นิ้ว
 - ข. ใช้นิ้ว 2 นิ้ว
 - ค. ใช้นิ้ว 3 นิ้ว
 - ง. ใช้นิ้ว 4 นิ้ว
9. คันซออู้ เรียกกี้อย่างตามข้อใด
 - ก. คันทวน
 - ข. คันชัก
 - ค. คันทวน
 - ง. คันกวม
10. ข้อใดควรปฏิบัติในการเก็บซออู้หลังการบรรเลง
 - ก. วางไว้บนพื้นให้เรียบร้อย
 - ข. หมุนลูกบิดให้สายซอตึงไว้ตลอดเวลา
 - ค. ขึ้นสายทุกครั้ง
 - ง. เลื่อนหมอนไปที่ขอบกะโหลกซอ

1. ทำนองและการจับซอ

ทำนองและการจับขอ

ในการฝึกขอการนั่งและการจับขอที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เพราะจะทำให้ผู้เล่นสามารถบรรเลงได้อย่างถูกต้อง ผู้ที่จะฝึกขอต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น การนั่ง การจับ คันทวน การจับคันชัก เพื่อให้เกิดท่าทางที่สง่างามและส่งเสริมบุคลิกภาพที่ดีได้ ดังนี้

1. ทำนองกับพื้น

ให้นั่งพับเพียบหันปลายเท้าไปทางขวา
เก็บปลายเท้าให้มิดชิด ลำตัวตรง หลังตรงไม่งอ
ไม่ก้มหรือเงยหน้า ไหล่ทั้ง 2 ข้างไม่ยกขึ้นหรือห่อไหล่
ไม่เกร็งเอวเพราะการเกร็งเอว จะทำให้เป็นตะคริวได้

ภาพ การนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า
ที่มา : กิรติ สลิตติ, 2556.

ภาพ การนั่งสีซอ

ที่มา : กิรติ สลิตติ, 2556.

การจับคันทวน ให้จับคันทวนของขอ
อูด้วยมือซ้าย โดยจับบริเวณใต้รัดดอก
ให้ฝ่ามือมือเข้าหาลำตัว
ให้คันทวนอยู่ระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับ
นิ้วชี้ จับกระชับไว้ไม่ให้มือเลื่อนลงต่ำ
ยกข้อศอกซ้ายขึ้นพอสวมศรวอย่าให้
แนบชิดกับลำตัว วางกะโหลกขอ
บริเวณต้นขาข้างซ้ายให้ชิดกับช่องท้อง

การจับข้อ

การจับคันทวน

ใช้มือซ้ายจับคันทวนตรงใต้รัดดอก สอดเข้าระหว่างอุ้งนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ โดยยกหลังมือให้ตั้งฉากกับคันซอ แล้วหักข้อมือ ให้ส่วนแขนซ้ายกางออกจากลำตัวพองาม ใช้กำลังระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้หนีบคันทวน แล้ววางซอลงบนขาซ้าย ให้ข้อศอกซ้ายทำมุม 45 องศา นิ้วหัวมือซ้ายกดลงให้ขนานกับนิ้วชี้ซ้าย ขณะบรรเลงให้กางนิ้วออก เพื่อให้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นี้วนางและนิ้วก้อยกดลงบนสายเปล่าได้อย่างคล่องแคล่ว

ภาพการจับคันทวน

ที่มา : กิรติ สกิติ, 2556

การจับคันชัก

ใช้มือขวาจับคันชัก บริเวณใกล้กับส่วนปลายด้านขวามือของคันชัก โดยใช้มือขวาจับคันชักบริเวณ 1 ใน 3 ของความยาวคันชักที่นับจากปลายคันชัก ให้คันชักขนานกับพื้นแขนขวาไม่หนีบหรือกางข้อศอกจนเกินไป

ให้มือขวาหงายขึ้น โดยให้นิ้วหัวแม่มือวางอยู่บนคันชัก ส่วนนิ้วชี้และนิ้วกลางอยู่ใต้คันชัก ส่วนนี้วนางสอดอยู่ระหว่างหางม้ากับคันชัก นิ้วก้อยอยู่นอกหางม้า ใช้กำลังจาก 3 นิ้ว คือ นิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้และนิ้วกลาง ส่วนนิ้วหัวแม่มือใช้กำกับคันชักโดยกดลงบนนิ้วชี้ นี้วนางและนิ้วก้อยให้งอติดกันเพื่อทำหน้าที่ดันคันชักออกเมื่อจะสีสายทึ่ม และ ดึงเข้าเมื่อจะสีสายเอก

ภาพจับคันชัก

ที่มา : กิรติ สกิติ, 2556

การวางคันชักซอ

ขณะที่วางคันชักลงบนกะโหลกซออู้ ระหว่างบรรเลงและช่วงพักการบรรเลงนั้น มือขวาที่จับด้ามคันชักควรยกให้สูงขึ้นเล็กน้อย เพื่อป้องกันหางม้าไปเสียดสีกับหนังหน้าซอ ทำให้หนังหน้าซอเกิดการสึกกร่อนได้

ภาพ การวางคันชักซอ

ที่มา : กิริติ สลิตติ, 2556

การไกวคันชัก

ใช้แขนและมือขวาบังคับคันชักแบบครึ่งซ้อ ครึ่งแขน ชักออก – เข้าในแนวนานกับพื้นราบ โดยตึงหัวไหล่ไว้แต่ไม่เกร็ง เมื่อสีสายทู่ให้ใช้นิ้วนางช่วยดึงหางม้าเข้าหาลำตัวเพื่อกดสีกับสาย เมื่อสีสายเอกให้ดันคันชักออกจากตัวไม่เบาหรือแรงเกินไป

ภาพ การไกวคันชัก

ที่มา : กิริติ สลิตติ, 2556

ส่วนสายเอกใช้ทั้ง 4 นิ้ว คือนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางและนิ้วก้อย

การวางนิ้วมือซ้าย

การวางนิ้วมือซ้ายโดยใช้ปลายนิ้วมือซ้ายทั้ง 4 นิ้ว คือนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง และ นิ้วก้อยกดลงบนสายตรงตำแหน่งเสียงที่ถูกต้องขณะสืคั่นชัก เพื่อให้ระดับเสียงเปลี่ยนไปมา ทั้งสายทุ้มและสายเอก โดยสายทุ้มจะใช้เพียง 3 นิ้ว คือนิ้วชี้ นิ้วกลางและนิ้วนาง

ภาพ การวางนิ้วมือซ้าย

การเก็บรักษาซอ

ซอเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สายขึ้นเสียงให้สูงหรือต่ำได้ตามความต้องการ หลังจากการฝึกบรรเลงแล้วควรปฏิบัติดังนี้

1. ลดสายให้หย่อนเล็กน้อยประมาณครึ่งรอบลูกบิด
2. เลื่อนหมอนที่หนุนหน้าซอขึ้นไปไว้ที่ขอบบนของกะโหลกซอ หรือเอามาใส่ไว้ระหว่างสายเหนือที่รัดอก เพื่อไม่ให้หมอนกดหน้าซอหย่อน

ภาพ การเก็บหมอนบนขอบกะโหลก

ที่มา : กิรติ สติติ, 2556

3. ทำความสะอาดคันชัก กะโหลกซอ คันทวนและสายซอ ให้สะอาด เพราะขณะที่ฝึกบรรเลงจะมีฝุ่นของยางสนซึ่งเกิดจากการเสียดสีของสายซอกับสายคันชัก จึงควรทำความสะอาดโดยใช้แปรงปัดฝุ่นออกจากกะโหลกซอ หน้าซอ คันทวน สายซอและก้านคันชัก หรือใช้ผ้าแห้งทำความสะอาด

ภาพ การปัดฝุ่นยางสน

ที่มา : กิรติ สติติ, 2556

4. แขนวนคั่นซอกโดยให้คั่นซอกส่วนที่ใช้มือขวาจับคล้องไว้กับลูกบิดด้านบน ให้ลูกบิดสอดเข้าไปในช่องคั่นซอก โดยให้ส่วนปลายคั่นซอกอยู่ตรงบริเวณหน้าซอกชิดกับขอบของกะโหลกซอ

5. นำซอไปเก็บไว้ในถุงผ้าที่ตัดเย็บเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีที่รัดปิดด้านปากถุง เพื่อป้องกันฝุ่นละออง แล้วนำไปเก็บไว้บนชั้นวาง หรือแขวนไว้ให้เป็นระเบียบ ไม่ควรวางซอกกับพื้นเพราะ

อาจเกิดความชำรุดเสียหายได้

6. ยางสนจะทำให้เกิดการสั่นสะเทือนเกิดเสียงขึ้นขณะสีซอ หมั่นใส่ยางสนเพื่อให้เกิดความถี่ระหว่างสายคั่นซอกกับสายซอ การหยอดยางสนบนกะโหลกซอให้หยอดเฉพาะตำแหน่งที่หางม้าผ่านเท่านั้น หากมีฝุ่นยางสนเกาะที่ขอบกะโหลกซอเมื่อเล่นแล้วต้องเช็ดให้สะอาด

7. หากสายซอขาดต้องเปลี่ยนทันที ถ้าปล้องสายลูกบิด หมอน หรือคั่นซอกอาจหลุดหายไปก็ได้

ภาพ การเก็บซอ
ที่มา : กิริติ สถิติ, 2556.

ภาพ ยางสน
ที่มา : กิริติ สถิติ, 2556.

ใบงานที่ 2.1

เรื่อง ทำนั้งและจับซอฮู้

คำชี้แจง จงใส่เครื่องหมาย ✓ หน้าข้อที่ถูกต้อง และเครื่องหมาย ✕ หน้าข้อที่ผิด

-1. ทำนั้งสี่ซอที่สุภาพควรเก็บปลายเท้าให้เรียบร้อย
-2. ฝุ่นที่เกิดจากยางสนจะพบมากบริเวณกะโหลกซอ
-3. การจับคันทวนให้จับตรงรดอกพอดี
-4. การจับคันชักจะใช้กำลังจากนิ้วชี้ นิ้วกลางและนิ้วนาง
-5. ลดสายให้หย่อนเล็กน้อยประมาณครึ่งรอบลูกบิด
-6. ควรวางซอกับพื้นเพราะหยิบมาใช้ง่าย
-7. การเลื่อนหมอนออกจากหน้าซอจะทำให้เสียงของซอเพี้ยน
-8. เมื่อสายซอขาดให้เปลี่ยนทันที
-9. ยางสนที่เกิดจากการผิดของสายซอ ควรหยอดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
-10. หลังจากการฝึกสี่ซอแล้วควรนำไปแขวนทันที

คำชี้แจง ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติทำนั้งและจับซอฮู้ ตามขั้นตอนดังนี้

1. นั่งพับเพียบให้ขาซ้ายทับขาขวาลำตัวตรง ให้กะโหลกซอวางที่ต้นขาข้างซ้าย
2. ใช้มือซ้ายจับที่คันทวนใต้รดอกประมาณ 1 นิ้ว ให้คันทวนอยู่ระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ กระชับไว้ไม่ให้มือเลื่อนต่ำลง
3. ยกข้อศอกขึ้นเล็กน้อย แต่อย่าให้ชิดแนบลำตัว หรือตั้งฉาก เพราะจะทำให้เมื่อย

แขน

4. ใช้มือขวาจับคันชักให้ห่างจากตำแหน่งหมุดประมาณ 2-3 นิ้ว โดยอยู่บนคันชักส่วนนิ้วอื่นอยู่ใต้คันชัก สอดนิ้วกลางหรือนิ้วนางไว้ระหว่างคัน
5. วางปลายนิ้วมือซ้ายบนคันทวนให้ถูกต้อง
6. วางกะโหลกบนขาซ้าย

ตอนที่ 3 การเก็บซอฮู้หลังการบรรเลง

คำชี้แจง ให้นักเรียนอธิบายการเก็บรักษาซอฮู้ให้ได้มากที่สุด

การเก็บซอ

.....
.....

ลูกบิด

.....
.....

นายกรัตติ สลิต ตำแหน่งครูชำนาญการ
สายซอ

หมอน

.....
.....

กะโหลก

.....

คันชัก

.....

การขึ้นสาย

ส่วนประกอบหลักของซอู้ได้แก่ คันซอ ลูกบิดและกะโหลกซอ ขึ้นส่วนทั้งสามถูกยึดไว้ด้วยความตึงของสายซอ การนำสายซอมาขึ้น ควรปฏิบัติดังนี้

1. นำสายซออุ้สายทึ่มมาพันปลายสายให้เป็นบ่วงด้วยเงื่อนผูกซุง
2. คล้องบ่วงเข้ากับปลายคันซอซึ่งโผล่พ้นจากกะโหลกซอออกมาด้านล่าง
3. ชึงสายทึ่มขึ้นด้านบน โดยพาดทับแผ่นหนังที่รองหน้าซอไว้ และสอดรอตดอก

ขึ้นไปหาลูกบิดอันบน

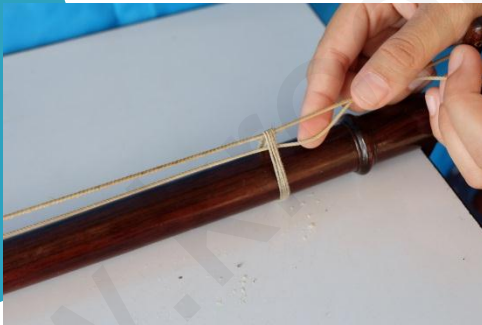
4. การชึงสายเอกให้ทำเหมือนสายทึ่มแต่สอดสายที่ลูกบิดล่าง

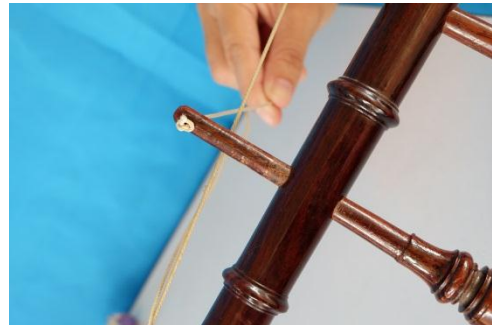
ภาพ บ่วงสายซอ

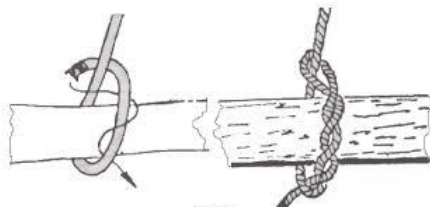
ภาพ คล้องสายซอด้านล่าง

ภาพ ชึงสายซอรอตดอก

ภาพ สอดสายซอที่ลูกบิด

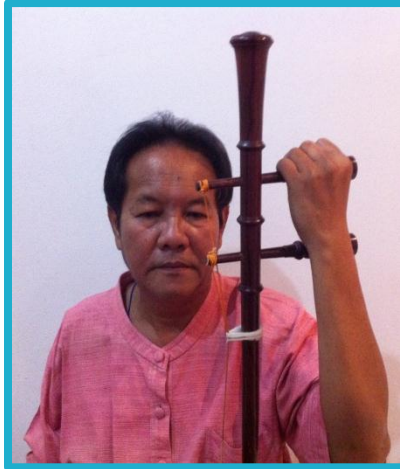

ภาพ เงื่อนผูกซุง

ที่มา : กীরติ สกิติ, 2556.

4. สอดปลายสายผ่านรูลูกบิดออกมาเล็กน้อย แล้วพับปลายสายแนบบนแกน ลูกบิด จากนั้นพันทับด้วยสายส่วนที่เหลือโดยใช้มือซ้ายกำลูกบิดแบบหงายฝ่ามือเข้าหาตัว แล้วหมุนลูกบิดออกจากตัวไปที่ละน้อย จนกระทั่งสายตึงพอประมาณ

ภาพหมุนลูกบิดสายหุ้ม

ภาพหมุนลูกบิดสายเอก

ที่มา : กীরติ สติติ, 2556.

5. จัดรัตยักให้ได้ระยะห่างจากลูกแก้วใต้ลูกบิดล่างประมาณ 5-6 เซนติเมตร
6. คล้องสายเอกที่ปลายคันขอใต้กะโหลกขอขึ้นมาเช่นเดียวกับสายหุ้ม โดยให้สอดผ่านคันชักขึ้นมาก่อน จึงค่อยสอดผ่านรัดอกขึ้นไปสู่ลูกบิดล่าง
7. พันสายเอกกับลูกบิดล่างแต่เปลี่ยนให้มือซ้ายบิดลูกบิดเข้าหาตัวแทนการบิดออก บิดจนกระทั่งสายตึง
8. สอดหมอนรองสายไว้ระหว่างสายขอทั้ง 2 สายกับแผ่นหนังหน้าขอ โดยจัดให้หมอนอยู่ตรงกลางและตั้งฉากกับสายขอ

ภาพสอดหมอนหน้าขอ

ที่มา : กীরติ สติติ, 2556.

การตั้งเสียง

การตั้งเสียง หรือการเทียบเสียงซอฮู้ ให้ตั้งสายเอกก่อนเสมอ โดยใช้มือซ้ายจับลูกบิดล่าง หันฝ่ามือเข้าหาตัว หมุนลูกบิดสายเอกเข้าหาตัวพร้อมกับมือขวาจับคันชักสีสายเปล่าเทียบเสียงที่ไล่สาย โดยฟังเสียงไปพร้อมกับใช้มือซ้ายบิดลูกบิดปรับแต่งจนกว่าจะได้เสียงที่ถูกต้อง

สายเอกตั้งเสียง “ซอล” โดยเทียบเสียงซอลของขลุ่ยเพียงออ

สายทุ้มตั้งเสียง “โด” เท่าเสียงโดของขลุ่ยเพียงออ

หลังจากตั้งเสียง “โด” ได้แล้วสายเอกจะหย่อนลงทุกครั้ง จึงต้องกลับมาเทียบสายเอกใหม่ ถ้าเสียงยังเพี้ยนก็ให้เทียบไปเรื่อย ๆ จนกว่าเสียงจะตรงกัน เมื่อปรับได้ระดับเสียงที่ตรงกับเครื่องหลักแล้วให้ดันลูกบิดเข้าให้แน่นกับคันทวน เพื่อไม่ให้ลูกบิดคลายลงมาจนเสียงเปลี่ยน

ภาพ มือซ้ายจับลูกบิดโดยหันฝ่ามือเข้าหาตัว

ที่มา : เกียรติ สติติ, 2556.

ใบงานที่ 2.2
เรื่อง การขึ้นสาย

คำชี้แจง

ให้ตอบคำถามต่อไปนี้

1. ขึ้นส่วนหลักของซอฮู้มีอะไรบ้าง

ตอบ

2. ขึ้นส่วนหลักของซอฮู้ถูกยึดไว้ด้วยกันอย่างไร

ตอบ

3. การขึ้นสายทุ้มและสายเอกจะต้องใช้มือข้างใดและหมุนลูกบิดแตกต่างกันอย่างไร

ตอบ

4. ในการเทียบเสียงจะใช้สายใดก่อน

ตอบ

5. สายเอกและสายทุ้มจะเทียบเสียงให้ตรงกับเสียงใด

ตอบ

การดากันชัก
นางกีรติ สกิต ทำแทนครูชำนาญการ

การลากคันชัก

การลากคันชัก หรือการไกวคันชัก ควรปฏิบัติดังนี้

1. วางคันชักไว้ด้านใน ให้อยู่ในลักษณะเตรียมชักออก ค่อย ๆ ลากคันชักออกให้เกิดเสียง “โต” จนสุดคันชัก แล้วเปลี่ยนเป็นสีเข้าในสายเดียวกัน ทำซ้ำจนกว่าจะคล่อง เมื่อคล่องดีแล้ว จึงเปลี่ยนมาสีสายเอกซึ่งเป็นเสียง “ซอล” โดยการใช้นิ้วนางกับนิ้วก้อยมือขวา ดึงคันชักออก

ภาพ ลากคันชักออก

ที่มา : กิรติ สถิติ, 2556

ภาพ ลากคันชักเข้า

ที่มา : กิรติ สถิติ, 2556

2. ผู้เริ่มฝึกสีซอควรลากคันชักให้ยาว สีเข้า - ออกอย่างช้า ๆ และสังเกตเสียงซอว่าดังเรียบ ชัดเจนดีหรือไม่ ถ้ายังมีเสียงออดแอดอยู่อาจใช้แรงมากไปก็ควรค่อย ๆ สี ถ้าเสียงเบาเกินไป ก็ออกแรงเพิ่มขึ้น

3. ขณะที่ลากคันชักเข้าออก อย่าให้ข้อมือขวาหักหรือแข็งทื่อ ควรจะให้โยกเข้าออกบ้าง เล็กน้อยพองาม คล้ายการแกว่งของวงช้าง ระดับคันชักต้องเป็นแนวตรง อย่าให้ปลายคันชักชี้ต่ำลง หรือชี้ขึ้นสูง หรือส่ายไปมา

4. การสีสายทุ้ม ให้ใช้กำลังนิ้วนางที่สอดขึ้นมานั้นเหนียวหางม้าเข้าหาตัวไม่ควรรั้งแขน

5. ในการลากคันชักสีสายทุ้ม เริ่มแรกอาจมีปัญหาเพราะจะต้องใช้นิ้วนางเหนียวหางม้า อาจจะฝึกสีสายเอกให้คล่องก่อน จึงค่อยฝึกสีสายทุ้มก็ได้

6. ในการแกว่งแขนอย่าให้ข้อศอกวิ่งไปทางด้านหลัง

7. การลากคันชัก ถ้าเป็นสายเปล่าแล้ว ครั้งแรกเสียงไม่นิ่มให้กลั่นใจ แล้วค่อย ๆ สี เริ่มจากไม่มีเสียง กลั่นใจออกเสียงมานิดหนึ่งแผ่ว ๆ แล้วจึงออกเสียงตามปกติ

8. การใช้คันชักจะต้องลากคันชักออกก่อนเสมอ เมื่อเริ่มต้นการสีขอไม่ว่าเพลงใด ๆ และเมื่อจบวรรคหรือจบตอนหรือจบประโยคจะเป็นคันชักเข้า

นายเกียรติ สมิติ ตำแหน่งครูชำนาญการ

ภาพ การลากคันชัก

ที่มา : เกียรติ สมิติ, 2556

ใบงานที่ 2.3 เรื่อง การลากคันชัก

คำชี้แจง ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ ดังนี้

1. ใช้มือซ้ายประคองคันขลุ่ยไว้
2. วางคันชักให้มือขวาเข้าใกล้กับสายขลุ่ย แล้วลากคันชักออกก่อนเสมอ
3. ฝึกลากคันชักสี่สายเปล่า

3.1 สายเอก โดยลากออก - เข้า หลาย ๆ เที้ยว ให้เกิดเสียงขลุ่ยที่ชัดเจนและสม่ำเสมอ
ทุกช่วงคันชัก เมื่อสี่สายเอกให้คันชักออกนอกตัว พยายามควบคุมอย่าหนักกดหรือดันให้
พอเหมาะ

3.2 สายทุ้ม โดยสี่สายทุ้มให้เกิดเสียงทุ้ม เมื่อสี่สายทุ้มให้ใช้นิ้วนางตั้งหางม้าเข้าหาตัว
เล็กน้อย

4. ในการลากคันชักต้องพยายามสีไม่ให้เกิดเสียงสะดุด
5. ฝึกลากคันชักออก - เข้า ให้ได้เสียง โด - ซอล

คันชัก : ออก - เข้า ออก - เข้า

เสียง : โด - ซอล โด - ซอล

การสืสายเปล่า

การฝึกซอฮู้ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสืสายเปล่า
2. การลงนิ้ว

ในการเริ่มฝึกซอฮู้ ควรจะฝึกสืสายเปล่าให้มีความคล่องและชำนาญในการใช้คันชัก ก่อนที่จะฝึกลงนิ้วต่อไป ดังนี้

1. การสืซอจะสืออกก่อน โดยจะเริ่มที่สายทุ้มเสียง “โด” ให้ลากคันชักไปจนสุดแล้ว สืเข้าโดนสายเอก เสียง “ซอล” สืกลับเข้าออกไปเรื่อย ๆ ให้เป็นเสียง โด ซอล จนคล่อง (เวลาสืให้ลากคันชักเข้าจนสุด ออกสุดและสืแรง ๆ ให้เสียงไม่ติดขัด และควรจับคันซอให้ตั้ง ตรง พร้อมกับจับคันชักให้ขนานกับพื้นและตั้งฉากกับคันซอ)

2. วางคันชักให้ชิดด้านในอยู่ในลักษณะเตรียมจะชักออก แล้วลากคันชักออกช้า ๆ ลากให้สุดแล้วเปลี่ยนเป็นสืเข้าในสายเดียวกัน ทำเรื่อย ๆ ไปจนกว่าจะคล่อง พอคล่องดีแล้ว ให้เปลี่ยนมาสืสายเอก โดยดันนิ้วลงกับนิ้วก็้อยออกไปเล็กน้อย ซอฮู้จะเปลี่ยนเป็นเสียง “ซอล” ทันที ดังนี้

คันชักสื : ออก – เข้า ออก – เข้า

เสียง : โด โด ซอล ซอล

การลากคันชักออกสืสายทุ้มจะได้เสียง “โด” และลากคันชักเข้าสืสายเอกจะได้เสียง “ซอล” ในการฝึกให้ลากคันชักยาว ๆ ช้า ๆ โดยสืกลับไปกลับมาหลาย ๆ เที้ยว ดังนี้

1. ชักคันชัก : ออก-เข้า ออก-เข้า

เสียง : โด โด ซอล ซอล (ฝึกสืช้า ๆ อย่าให้คันชักกระตุก)

2. ชักคันชัก : ออก-เข้า ออก-เข้า ออก-เข้า ออก-เข้า

เสียง : ซอล ซอล ซอล ซอล โด โด โด โด

(ฝึกสืช้า ๆ จนคล่อง เสียงที่ดังออกมาจะเรียบ ระวังอย่าให้คันชักกระตุก)

ข้อควรระวัง

ต้องวางซอฮู้ให้ตรง โดยใช้มือซ้ายจับซอให้พอเหมาะ อย่าให้แน่นเกินไป หรือหลวมเกินไป ข้อมือที่จับซอต้องทอดลงไปให้พอดี ขณะนั่งสืซอให้ยืดอกพอสมควร หลังตรง มือที่คืบซออย่าให้ซอพลิกไปมา

ใบงานที่ 2.4
การสืสายเปล่า

คำชี้แจง ให้นักเรียนฝึกขลุ่ยไล่เสียงตามตัวโน้ตที่กำหนดให้

แบบที่ 1 แบบเต็มคันทัก (โน้ตละ 4 จังหวะ)

---ด	---ด	---ด	---ด	---ด	---ด	---ด	---ด
---ช	---ช	---ช	---ช	---ช	---ช	---ช	---ช

แบบที่ 2 แบบสืเต็มคันทักแล้วลดลงเหลือครึ่งคันทัก (เสียงละ 2 จังหวะในบรรทัดที่ 2)

---ด	---ด	---ช	---ด	---ด	---ช	---ช	---ช
-ด-ด	-ด-ด	-ช-ช	-ช-ช	-ด-ด	-ด-ด	-ช-ช	-ช-ช

แบบที่ 3 แบบสืครึ่งคันทักแล้วลดลงเหลือเสียงคันทัก (เสียงละ 1 จังหวะในบรรทัดที่ 2)

-ด-ด	-ช-ช	-ด-ช	-ด-ช	-ด-ด	-ช-ช	-ด-ช	-ด-ช
ดดชช	ดดชช	ดชดช	ดชดช	ดดชช	ดดชช	ดชดช	ดชดช

แบบทดสอบหลังเรียน
วิชา ดนตรีไทย 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง การฝึกซอฮู้

จำนวน 10 ข้อ

คะแนน 10 คะแนน

.....
คำชี้แจง จงเลือกตอบข้อที่ถูกต้องมากที่สุดเพียงข้อเดียว

- ข้อควรปฏิบัติหลังจากเลิกเล่นซอฮู้คือข้อใด
 - บิดลูกบิดให้สายหย่อน
 - ปิดฝุนอกให้หมด
 - วางไว้ให้เป็นระเบียบ
 - แกะยางสนออกให้หมด
- การดูแลเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายควรทำอย่างไร
 - ปรับคันชักให้ตึงเพื่อเตรียมใช้งาน
 - ใช้กระดาษเช็ดเครื่องปลัดขันธ์ทุกครั้งก่อนนำขึ้นเล่น
 - ปรับคันชักให้สายหย่อนเล็กน้อย จะได้ไม่ขาด
 - ใช้กระดาษทรายขัดเครื่องและคันชัก จากนั้นเก็บเครื่องเข้ากล่อง
- ข้อใดคือ การดูแลรักษาซอที่ถูกต้องวิธี
 - ลดสายของซอลงเพื่อยืดเวลาในการใช้งาน
 - นำผ้าเปียกเช็ดเครื่องดนตรีเพื่อทำความสะอาด
 - วางซอให้นอนราบกับพื้นเพื่อป้องกันการชำรุด
 - นำเครื่องดนตรีวางซ้อนทับกันเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- การลดสายซอและเก็บหย่องหรือหมอน เมื่อจบการบรรเลงเป็นเหตุผลในข้อใด
 - เพื่อให้เสียงซอใสกังวาน
 - เป็นวิธีการเก็บเครื่องดนตรีอย่างถูกต้อง
 - เพื่อป้องกันมิให้หย่องหรือหมอนสูญหาย
 - เพื่อป้องกันหน้าซอยุบตัวจากการกดทับของสาย
- ในการเทียบเสียงสาย หูม ของซอฮู้จะตรงกับเสียงโน้ตตัวใด
 - โด
 - ซอล
 - ลา
 - ที

6. ในการเทียบเสียงสาย เอก ของซออุ้จะตรงกับเสียงโน้ตตัวใด
 - ก. โด
 - ข. ซอล
 - ค. เร
 - ง. ที
7. ผู้เริ่มฝึกควรทำตำแหน่งการลงนิ้วไว้ที่สายซอ ห่างจากรัดอกประมาณกี่เซนติเมตร
 - ก. 3.5 เซนติเมตร
 - ข. 4.5 เซนติเมตร
 - ค. 5.5 เซนติเมตร
 - ง. 6.5 เซนติเมตร
8. การวางนิ้วบนสายท่อมข้อใดถูกต้อง
 - ก. ใช้นิ้ว 2 นิ้ว
 - ข. ใช้นิ้ว 3 นิ้ว
 - ค. ใช้นิ้ว 4 นิ้ว
 - ง. ใช้นิ้ว 5 นิ้ว
9. คันซออุ้ มีชื่อเรียกอีกอย่างตามข้อใด
 - ก. คันชัก
 - ข. คันทวน
 - ค. คันทวน
 - ง. คันกวม
10. ข้อใดควรปฏิบัติในการเก็บซออุ้หลังการบรรเลง
 - ก. ขึ้นสายทุกครั้ง
 - ข. วางไว้บนพื้นให้เรียบร้อย
 - ค. เลื่อนหมอนไปที่ขอบกะโหลกซอ
 - ง. หมุนลูกบิดให้สายซอตึงไว้ตลอดเวลา

เอกสารอ้างอิง

- ครูเงิน. (2539). เพลงไทยตามนัยประวัติ. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ แกรมมี.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2542). สังคตินิยมว่าด้วยดนตรีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ศิรานนท์ จิโรจจารวัฒน์. (2552). ซอฮู้. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์เอ็มไอเอส.
- สารไท. (2552). คู่มือเรียนดนตรีไทยแนวใหม่ ฝึกสีซอฮู้. กรุงเทพฯ. บริษัทรัตนธาราการพิมพ์.

นายกรัตน์ สกิต์ ตำแหน่งครูชำนาญการ

ภาคผนวก

ข้อที่	คำตอบ
1	ง
2	ค
3	ง
4	
5	ข
6	ค
7	ข
8	ค
9	ก
10	ง

เฉลยใบงานที่ 2.1
เรื่อง ทำน้้งและการจับซอ

- ✓ 1. ทำน้้งสี่ซอที่สุภาพควรเก็บปลายเท้าให้เรียบร้อย
- ✓ 2. ฝุ่นที่เกิดจากยางสนจะพบมากบริเวณกะโหลกซอ
- ✗ 3. การจับคันทวนให้จับตรงรัดอกพอดี
- ✗ 4. การจับคันชักจะใช้กำล้งจากนิ้วชี้ นิ้วกลางและนิ้วนาง
- ✓ 5. ลดสายให้หย่อนเล็กน้อยประมาณครึ่งรอบลูกบิด
- ✗ 6. ควรวางซอกับพื้นเพราะหีบมาใช้ได้สะดวก
- ✗ 7. การเลื่อนหมอนออกจากหน้าซอจะทำให้เสียงของซอเพี้ยน
- ✓ 8. เมื่อสายซอขาดให้เปลี่ยนทันที
- ✗ 9. ยางสนที่เกิดการผิ่ดของสายซอ ควรหยอดส้ปดาห์ละ 1 ครั้ง
- ✗ 10. หลังจากการฝึกสี่ซอแล้วควรนำไปแขวนทันที

เฉลยใบงานที่ 2.2

เรื่อง การขึ้นสาย

1. ขึ้นส่วนหลักของซอมีอะไรบ้าง

ตอบ คันทัก คันทวน ลูกบิด กะโหลกซอ

2. ขึ้นส่วนหลักของซอถูกยึดไว้ด้วยกันอย่างไร

ตอบ ความตึงของสายซอ

3. การขึ้นสายทุ่มและสายเอกจะต้องใช้มือข้างใดและหมุนลูกบิดแตกต่างกันอย่างไร

ตอบ สายทุ่มใช้มือซ้ายกำลูกบิดแบบหงายมือแล้วหมุนออกจากตัว สายเอกใช้มือซ้ายบิดลูกบิดล่างเข้าหาตัว

4. ในการเทียบเสียงจะใช้สายใดก่อน

ตอบ สายเอก

5. สายเอกและสายทุ่มเทียบเสียงให้ตรงกับเสียงใด

ตอบ สายเอกเสียงซอล สายทุ่มเสียงโด

เฉลยใบงานที่ 2.3
เรื่อง การเก็บและรักษาซอฮู้

การเก็บซอ

ปิดฝุ่นยางสนออก นำซอใส่ถุงผ้าและนำไปแขวน

ลูกบิด

ให้หมุนกลองข่อยออก 1 รอบ

สายซอ

ปิดฝุ่นยางสนออก ใส่สายทู่ที่ลูกบิดบน ใส่สาย
เอกที่ลูกบิดล่าง หมุนลูกบิดกลับทางกัน

หมอน

เลื่อนไปไว้บนขอบกะโหลก

กะโหลกซอ

ปิดฝุ่นยางสนที่ขอบกะโหลกหน้าซอ
ออกให้หมด

คันชัก

ให้คล้องไว้กับลูกบิด

ข้อที่	คำตอบ
1	ก
2	ค
3	ก
4	
5	ก
6	ข
7	ก
8	ข
9	ค
10	ค

นายธีรดี สกิตติ ตำแหน่งครูชำนาญการ

